

УДК 016:929]027.54(477-25)

Валентина Кононенко,
завідувач науково-бібліографічного
відділу Національної бібліотеки
України імені Ярослава Мудрого

Оксана Кордюкова,
головний бібліограф
науково-бібліографічного відділу
Національної бібліотеки України
імені Ярослава Мудрого

Персональна бібліографія — складова частина науково-бібліографічної діяльності Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого

Розглянуто біобібліографічні посібники, укладені працівниками науково-бібліографічного відділу Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого впродовж 1993—2016 рр.

Ключові слова: біобібліографія, персональна бібліографія, біобібліографічний посібник, персональний бібліографічний посібник.

Праці біобібліографічного характеру, а саме персональні та біобібліографічні посібники, є важливими документальними джерелами з історії розвитку вітчизняної науки і культури, процесів національного державотворення, відродження історичної пам'яті українського народу. Концентруючи комплекс фактичних даних, поточної та ретроспективної бібліографічної інформації, ці видання є вагомим джерельною базою для досліджень, даючи змогу не лише докладно висвітлити життя та окреслити наукові пошуки й пріоритети, творчий доробок провідних українських діячів, узагальнити їхній внесок у вітчизняну і світову науку та культуру, а й повернути до інформаційного обігу імена осіб, забутих чи викреслених з української історії.

Над створенням біобібліографічних посібників фахівці Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого (НБУ ім. Ярослава Мудрого) цілеспрямовано працюють від початку 1990-х рр. Але традиції підготовки цих видань мають значно глибшу історію і сягають 20-х рр. ХХ ст. Зазвичай це були короткі списки літератури, пам'ятки, огляди, бесіди і навіть бібліографічні "сводки", присвячені суспільно-політичним, громадським діячам, героям праці, науковцям, митцям, літераторам. Посібники відбивали реалії свого часу і, як уся тодішня бібліографічна продукція, були заідеологізовані й скіті ідеологічними рамками.

Кардинальні зміни в науково-бібліографічній діяльності бібліотеки відбулися зі здобуттям Україною незалежності. Персональна бібліографія і біобібліографія стали одним із найпродуктивніших напрямів роботи.

На початку 1990-х рр., коли в країні ламалися політичні стереотипи і зусилля науковців було спрямовано на відновлення заборонених, забутих сторінок нашої історії та культури, у бібліотеці започатковано серію "Повернуті імена". Упродовж 1993—1995 рр. у ній вийшли друком чотири випуски рекомендаційних посібників, присвячені діяльності 48 осіб — видатних

українських поетів, прозаїків, критиків, істориків літератури, державних і політичних діячів, чий творчий доробок упродовж багатьох десятиліть спотворювали, перекручували чи вилучали з культурного процесу. Упорядники в портретах-нарисах і літературі до них репрезентували життєпис представників "розстріляного відродження" — письменників, репресованих у 1930-х рр. (М. Вороний, М. Зеров, М. Драй-Хмара, М. Куліш, В. Підмогильний, Є. Плужник, В. Поліщук), і "задушеного відродження" — літераторів-шістдесятників, яким судилися сталінські концтабори (Б. Антоненко-Давидович, В. Стус). Автори посібників також приділили увагу діяльності письменників, чию творчість було повністю або частково заборонено, а книги вилучено до спецфондів (В. Винниченко, М. Грушевський, О. Олесь, Б. Лепкий, В. Самійленко), та літераторів українського зарубіжжя (І. Багрянний, Б. Кравців, Є. Маланюк, У. Самчук, Т. Осьмачка, Я. Славутич, Д. Гуменна, Г. Журба, Н. Лівницька-Холодна, О. Лятуринська, Н. Суровцева та ін.).

Над виданнями працювали О. Булгак, Г. Гамалій, М. Дроб'язко, О. Заваліна, К. Камінська, В. Кононенко, М. Лиховид, В. Лой, І. Негрейчук, С. Остапенко, В. Патока, О. Приходько (Білик), С. Савченко, О. Федотова.

Ця серія рекомендаційних покажчиків відіграла важливу роль у популяризації творчого доробку, який заслуговує на широке визнання та має бути представлений у нових навчальних програмах із літератури.

Прагнення глибше висвітлити внесок українських митців спонукало до створення ґрунтовних науково-допоміжних бібліографічних посібників. Побачили світ фундаментальні біобібліографічні та персональні бібліографічні праці, присвячені класикам української культури, літератури та мистецтва і діячам, чия творчість тривалий час була забороненою

чи призабутою. Саме тоді розпочалася плідна співпраця книгозбірні з науковими установами України.

Одним із перших персональних науково-допоміжних посібників став покажчик, створений за ініціативою найавторитетнішого ахматознавця Є. Ольшанської "Анна Ахматова та Україна" (1993, уклад. О. Москалець, Є. Ольшанська).

У співпраці з Інститутом літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України підготовлено низку покажчиків: "Лев Бачинський (1872—1930)" (1997, авт.-уклад. Ф. Погребенник), "Федір Погребенник" (1999, уклад. В. Полек, В. Патока), "Микола Григорович Жулинський" (2000, уклад. Н. Лошинська), "Тарас Шевченко" (2004, уклад. Г. Гамалій) та ін.

Результатом спільної роботи бібліотеки та Національного музею літератури України став персональний покажчик "Григорій Сковорода, 1722—1794" (2002, уклад. Г. Гамалій, В. Шевченко).

За підтримки працівників Музею Миколи Лисенка створено науково-допоміжний покажчик "Микола Лисенко. Бібліографія" (2009, упоряд. І. Негрейчук, Р. Скорульська, М. Чуєва), в якому представлено матеріали, опубліковані протягом 1857—2008 рр.

Дбаючи про збереження вітчизняної літературної спадщини, впродовж 1995—1998 рр. у межах державної програми "Процеси національного культурного відродження" бібліотечні фахівці працювали над бібліографічною частиною другого видання словника "Українські письменники" (перше вийшло у 1960—1965 рр.) спільно з науковцями Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Завдяки проекту побачив світ метабібліографічний покажчик "Українські письменники", який містить інформацію про бібліографічні матеріали щодо розвитку української літератури загалом та про окремі його періоди й етапи, а також персональні бібліографічні посібники, присвячені вітчизняним письменникам, літературознавцям, критикам, перекладачам, відомим публіцистам, мемуаристам. Також вийшли друком п'ять випусків матеріалів до біобібліографічного словника "Українські письменники". Згодом через брак фінансування проект згорнули, але в активі бібліографів залишилася значна кількість інформації, зокрема щодо творчості письменників діаспори. Для популяризації доробку цих майстрів слова напрацьовані матеріали в доповненому і оновленому вигляді було об'єднано й видано у двох частинах під назвою "Українські письменники діаспори" (Київ, 2006—2007, авт.-уклад. Ф. Погребенник, бібліографи О. Білик, Г. Гамалій). У біобібліографічному довідникові розміщено відомості про майже 150 українських літераторів діаспори Канади, США, Австралії, Німеччини, Аргентини та інших країн. Основою слугували відомості про окремих письменників з особистого архіву знаного літературознавця, мистецтвознавця, бібліографа Ф. Погребенника.

Особливої уваги варта серія біобібліографічних нарисів "Шістдесятництво: профілі на тлі покоління", започаткована 2001 р. У виданнях ідеться про митців, чия творчість є одним із найяскравіших явищ української культури середини ХХ ст. Ініціювали проект

завідувач науково-бібліографічного відділу В. Патока та науковий співробітник Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, д-р філол. наук Л. Тарнашинська. Основне завдання серії — сприяти введенню до наукового обігу максимально повної інформації про славетних українських діячів, котрі, на думку літературознавця М. Коцюбинської, є "сузір'ям яскравих зірок на тлі тотальної негоди", та популяризація їхнього доробку серед широкого загалу шанувальників національної культури. За час виходу серії побачили світ покажчики про письменників і літературознавців: І. Жиленко (2001), В. Шевчука, Л. Костенко, І. Світличного (усі — 2002), Є. Сверстюка (2002, 2017), Л. Танюка (2003), Є. Гуцала (2004), І. Дзюбу, М. Коцюбинську (обидва — 2005), М. Вінграновського (2006), В. Симоненка (2007), І. Драча, Григора Тютюнника (обидва — 2011), В. Дрозда (2013), Б. Гориня (2015), а також випуск "Плеяда нескорених" (2011) — про майстрів образотворчого мистецтва А. Горську, О. Заливаху, В. Зарецького, Г. Севрук, Л. Семикіну.

Видання підготовлено за загальними правилами складання біобібліографічних покажчиків. Вони містять розгорнуті нариси відомих критиків і літературознавців, в яких подано аналіз творчого доробку діячів українського шістдесятництва; у бібліографічній частині розміщено відомості про твори митців та публікації, що висвітлюють їхнє життя і творчість. У певних випусках серії є розділи, присвячені художній літературі, в якій репрезентовано образи персоналій. Випуски, що торкаються діяльності М. Вінграновського та І. Драча, містять фільмографію художніх і документальних фільмів, авторами сценаріїв чи режисерами яких вони були.

Посібники, що побачили світ у межах серії, допомагають відчутти дух епохи десталінізації та хрущовської "відлиги", коли письменники своєю творчістю й активною громадською діяльністю прагли відродити національну свідомість, боролися за збереження української мови та культури, сприяли демократизації суспільно-політичного життя.

Над укладанням цих видань працювали бібліографи В. Кононенко, Т. Заморіна, В. Патока, Г. Волянська, О. Галганова (Гриценко), І. Негрейчук, Т. Сінкова, Г. Гамалій, Л. Кухар, О. Горинь, М. Лук'яненко, В. Воляник, Н. Жирова, Л. Климович, А. Ільченко.

Низку біобібліографічних посібників створено на відзнаку ювілеїв класиків української літератури. Персональний бібліографічний посібник "Видання Миколи Гоголя в Україні (1831—1923)" (2009, уклад. І. Негрейчук) упорядковано до 200-річчя від дня народження письменника. До 170-річного ювілею першого видання "Кобзаря" випущено науково-допоміжний бібліографічний покажчик "Видання Тараса Шевченка в Україні (1840—1923)" (2010, уклад. І. Негрейчук), до 200-річного ювілею поета — рекомендаційний бібліографічний покажчик у двох частинах "Тарас Шевченко і Україна" (2014, уклад. О. Білик, О. Галганова).

Сучасним майстрам красного письменства присвячено ґрунтовні видання — біобібліографічний покажчик "Олесь Гончар" (2013, упоряд. О. Піхур,

С. Савченко, І. Ігнатецька, М. Лук'яненко), який Українська бібліотечна асоціація визнала кращим бібліографічним показником 2013 р., та біобібліографічний показник "Ліна Костенко" (2015, упоряд. Г. Волянська, Л. Кухар), підготовлений до 80-річчя видатної українки.

Кардинальні зрушення в суспільному і культурному житті нашої держави за часів незалежності, публікації нових документальних джерел, прагнення "олгоднити історію", об'єктивно розкрити життєвий і творчий шлях діячів культури зумовили започаткування 1993 р., за ініціативою проф. Н. Королевич, серії "Видатні діячі української книги". У виданнях представлено портрети-нарис, присвячені знаним науковцям і практикам, які зробили вагомий внесок у розвиток бібліотекознавства, бібліографії, книгознавства і кожен з яких є неповторною особистістю. Зазначені публікації дають змогу усвідомити значну роль цих скромних трудівників, життя яких часто було тернистим, тяжким, у багатьох — в еміграції, на чужині. Крім працівників НБУ ім. Ярослава Мудрого, до роботи над серією долучилися вчені, відомі фахівці Н. Королевич, В. Буран, М. Герашенко, Г. Ковальчук, В. Лутовинова, Т. Добко, Л. Рева та ін. У цій серії у бібліографічному редагуванні працівників науково-бібліографічного відділу бібліотеки вийшли друком показники, присвячені: Ю. Меженку (1993, авт.-уклад. Н. Королевич), М. Ясинському (1995, авт.-уклад. Н. Королевич, М. Герашенко), В. Дорошенку (1995, авт.-уклад. Н. Королевич), С. Маслоу (1995, авт.-уклад. Г. Ковальчук, Н. Королевич), Л. Биковському (1996, авт.-уклад. Н. Казакова), Ф. Максименку (1996, авт.-уклад. Н. Королевич), М. Плевако (1996, авт.-уклад. В. Буран), І. Бойку (1997, авт.-уклад. Н. Королевич), В. Бабичу (1997, авт.-уклад. Т. Добко), М. Яшеку (1997, авт.-уклад. Н. Королевич), Н. Реві (1999, авт.-уклад. Л. Рева), М. Слободянику (1999, уклад. Р. Жданова, О. Кириленко), Є. Бабич (2002, уклад. Л. Коцирій).

Згодом серію було продовжено під назвою "Провідні діячі української книги". В її межах побачили світ видання про бібліотечно-бібліографічну діяльність Р. Жданової (2002, 2005, уклад. В. Патока), Г. Швецової-Водки (2004, уклад. В. Лутовинова), А. Корнієнка (2005, уклад. С. Савченко), В. Патоки (2006, уклад. Р. Жданова), М. Герашенка (2006, уклад. І. Цибенко), С. Сороковської (2007, уклад. Р. Жданова), В. Загуменної (2014, уклад. О. Кузьменко, О. Пашков, В. Пижевська).

Під час підготовки нарисів фахівці враховували загальні правила розміщення матеріалів у біобібліографічних посібниках: спочатку наведено біографію діяча, що містить загальну характеристику важливих аспектів його життя та діяльності, у наступних розділах висвітлено найбільш плідні й типові для цієї особи напрями роботи на ниві бібліографії, бібліотечної справи, книгознавства тощо.

Поза згадану серією видано посібники, присвячені відомим бібліографам, бібліотекознавцям, книгознавцям: Ф. Сарані (1993, уклад. Н. Королевич, Ю. Зубець), Н. Королевич (1996, авт.-уклад. М. Герашенко) та В. Пашковій (2005, уклад. В. Загуменна, О. Загуменна).

З метою створення джерельної бази для подальшого вивчення життя і діяльності вітчизняних фахівців у галузі бібліографії співробітники бібліотеки підготували біобібліографічний довідник "Українські бібліографи. Біографічні відомості. Професійна діяльність. Бібліографія" (вип. 1, 2008; вип. 2, 2010; вип. 3, 2011; упоряд. Р. Жданова, Н. Абдуллаєва). Видання ознайомлює з біографіями українських бібліографів, які стояли біля витоків вітчизняної бібліографії, та сучасних фахівців. Щоб якнайширше представити діяльність бібліографічної спільноти нашої держави, у довідникові наведено відомості про вітчизняних бібліографознавців, розробників теорії, історії, методики бібліографії та дослідників проблеми організації бібліографічної справи, викладачів бібліографії у ВНЗ України, спеціалістів з інформаційних технологій. Подано також матеріали про представників інших професій, котрі зробили значний внесок у бібліографічну справу. Посібник містить біографічні відомості про творчий і життєвий шлях 456 осіб, перелік їхніх праць і списки літератури про них. У третьому випуску довідника є "Зведений хронологічний показник" із переліком персоналій, які ввійшли до трьох випусків, за хронологією років народження.

Кожен із науковців, чію діяльність відображено у довідникові, посідає гідне місце у славній когорті творців бібліографічної науки і практики; ці персоналії представляють широку панораму вітчизняної бібліографії, що допомагає повніше осмислити її історію та сучасний стан.

Над створенням довідника з укладачами-бібліографами співпрацювали книгознавці, вчені, письменники, серед яких С. Білокінь, Т. Добко, С. Захаркін, Г. Зленко, Г. Ковальчук, В. Лутовинова, В. Пашкова, М. Селівачов, О. Сидоренко, О. Устіннікова, М. Шудря та ін.

Понад 60 персональних і біобібліографічних посібників підготували фахівці НБУ ім. Ярослава Мудрого за роки незалежності України. Впродовж останнього десятиріччя, намагаючись урізноманітнити зміст видань, зробити їх презентабельнішими і привабливішими для читачів, упорядники, крім традиційних біографічних довідок і списків літератури, вміщують уривки з літературознавчих та критичних праць, бібліометричну інформацію, ілюстративні матеріали (репродукції творів образотворчого мистецтва, присвячені персоні, фотографії з сімейних архівів) тощо. Перевірену, грамотно структуровану бібліографічну і фактографічну інформацію, подану на сторінках персональних і біобібліографічних посібників, доцільно використовувати для подальших біографічних досліджень, це вагома джерельна база для укладання енциклопедичних, біобібліографічних видань.

Для зручної навігації в масиві довідкових і бібліографічних видань співробітники Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого розпочали упорядковувати низку метабібліографічних показників під загальною назвою "Бібліографічні посібники у фондах НБУ ім. Ярослава Мудрого", в яких всебічно представлятимуть інформаційний потенціал ресурсів установи, що сприятиме забезпеченню наукових, виробничих, освітніх та пізнавальних потреб користувачів.

Розкриття довідково-інформаційного фонду бібліотеки було вирішено розпочати саме з висвітлення доробку бібліотек, ВНЗ, громадських організацій та дослідників у галузі вітчизняної біобібліографії. У 2017 р. вийшов у світ метабібліографічний покажчик "Біобібліографічні (персональні) посібники, видані в Україні (1884—2016 рр.) у фондах НБУ ім. Ярослава Мудрого" у двох частинах. У першій подано відомості про біобібліографічні посібники, у другій — про допоміжні покажчики. Пріоритетом стали біобібліографічні (персональні) посібники, адже останніми роками в країні високими темпами розгортаються біографічні дослідження і значно зросла кількість видань, присвячених ученим у різних галузях культури, науки і виробництва, культурно-освітнім, громадським і суспільно-політичним діячам, постатям національно-визвольного руху. Біобібліографічні посібники містять біографічні відомості про

певну особу чи осіб, бібліографічну інформацію щодо їхніх творів чи літератури про них, надають можливість зробити певні узагальнення і висновки про найважливіші напрями професійної, творчої, державної та громадської діяльності персоналій, сприяють проведенню історико-наукових досліджень, формуванню академічних шкіл, інформаційному забезпеченню інноваційного розвитку України.

Рассмотрены библиографические пособия, составленные сотрудниками научно-библиографического отдела Национальной библиотеки Украины имени Ярослава Мудрого в период 1993—2016 г.

Biobibliographic manuals, made the employees of scientific-bibliographic department of the Yaroslav Mudryi National library of Ukraine in a period 1993—2016, are considered.

Надійшла до редакції 14 листопада 2017 року

УДК 025.4.02:025.45УДК]:027.7(477.73)

Наталія Коваль,
завідувач бібліотеки
ВП "МФ КНУКіМ"

Ірина Блазірева,
провідний бібліотекар бібліотеки
ВП "МФ КНУКіМ"

Упровадження Універсальної десяткової класифікації у бібліотеці ВНЗ (із досвіду роботи бібліотеки ВП "МФ КНУКіМ")

Розглянуто проблемні питання та наведено план дій щодо впровадження та застосування Універсальної десяткової класифікації в бібліотеці ВНЗ.

Ключові слова: ББК, перехід на УДК, документні класифікації, індексування, каталоги, облік документів.

2017 рік відзначився "маленькою революцією" в бібліотечній галузі України: уряд ухвалив постанову Кабінету Міністрів України від 22.02.2017 № 177 "Про припинення використання в Україні Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десяткової класифікації". На виконання постанови Міністерством освіти і науки України видано наказ від 26.06.2017 № 929 "Про впровадження Універсальної десяткової класифікації в практику роботи бібліотек", згідно з яким вітчизняні книгозбірні мають упродовж 2017 року перейти на систематизацію документів за УДК.

Мета статті — окреслити аспекти роботи щодо впровадження Універсальної десяткової класифікації, розглянути проблемні питання та запропонувати план дій.

Актуальність теми зумовлена тим, що масовий перехід на нову класифікаційну систему зумовив чимало запитань, проблем щодо впровадження, адже, хоча УДК й не нова в Україні, не всі бібліотеки використовували її в роботі.

Виклад основного матеріалу. Документні класифікації відіграють важливу роль в організації інформаційного середовища як у межах однієї країни, так і у

світовому масштабі. Це механізм систематизації документів, організації каталогів і картотек, тематичного пошуку інформації в бібліографічних базах та електронних масивах [3].

УДК — єдина й унікальна міжнародна універсальна класифікаційна система, призначена для впорядкування наукових праць, літератури, творів мистецтва, різноманітних видів документів та інших інформаційних ресурсів, створених людством упродовж існування [6]. Розгляду проблемних питань, аналізові, редакції класифікації приділяли увагу Ю. Меженко [7], О. Сербін [8], М. Ахвердова, Н. Чунакова [1], Т. Лугова, А. Городніченко [5; 6].

Упровадження УДК у діяльність бібліотек, як і будь-яка фундаментальна робота, зумовило низку проблем, з-поміж яких виокремимо такі:

1. *Недостатнє усвідомлення фахівцями потреби переходу на нову класифікаційну систему.*

Спеціалісти, які не один рік працюють в бібліотеці, звикли до певної класифікації, пристосувалися до усталеної систематизації документів, тож психологічно важко усвідомити потребу змін у роботі.